

Oslo, 07.06.2024

Høringssvar – NOU 2024:3 Felles innsats mot ekstremisme: Bedre vilkår for det forebyggende arbeidet

STL (Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn), som samler bredden av tros- og livssynssamfunn til dialog og arbeider for likebehandling, takker for muligheten til å svare på høringen.

Vi finner generelt at kommisjonen har gjort et veldig godt arbeid, og har klart å favne bredt og samtidig gått grundig til verks. Vi vil i det følgende bidra med noen konstruktive forslag og kommentarer som omhandler 1) tiltak rettet mot tros- og livssynssamfunn og viktigheten av at tiltakene blir utarbeidet i samarbeid med de utsatte gruppene, 2) behovet for kunnskap og opplæring i god yringskultur, 3) tros- og livssynssamfunns rolle i det forebyggende arbeidet og 4) behovet for ressurser, samt 5) på det foreslåtte tiltaket om livsytelse i fengsel.

Tros- og livssynssamfunn som fiendebilde

Kommisjonen finner at blant annet etniske, religiøse, språklige eller seksuelle minoriteter inngår i ekstremistenes fiendebilder, at trusler og hatefulle ytringer kan være belastende og ødeleggende for enkeltmennesker og ikke minst skadelige for demokratiet dersom de fører til at mennesker tier, trekker seg fra politikken og samfunnsdebatten. Videre sitter kommisjonen, etter møter med utsatte grupper, igjen med inntrykk av at flere ikke opplever seg tilstrekkelig beskyttet og ivaretatt.¹

Tiltak som er rettet mot de særlig utsatte gruppene, blant annet religiøse grupper, bør utarbeides sammen med representanter fra de relevante gruppene. Det er variasjon i ønske og behov for tiltak og beskyttelse, og ulike tiltak vil treffe og nå de ulike gruppene og deres behov ulikt. Et eksempel er en eventuell utvidelse av Veiviserordningen. Kommisjonen anbefaler at den muslimske veiviserordningen formaliseres med nødvendige tilpasninger, og hvor det forutsettes tilknytning til en forskningsinstitusjon, slik tilfellet er for de allerede etablerte veiviserordningene for jøder og samer. Det forutsettes videre at mangfoldet i den norsk-muslimske minoriteten gjenspeiles. Det vurderes tilsvarende veiviserordninger for andre minoriteter eller utsatte grupper. STL er positive til slike veiviserordninger, og flere av våre medlemssamfunn har tatt til orde for at de ønsker tilsvarende ordninger. Veiviserordningene er et godt eksempel på tiltak som ufarliggjør «den andre» og lar mennesker bli kjent med hverandre. Samtidig må man være seg bevisst at det ikke vil være hensiktsmessig at samtlige ordninger vil fungere på samme måte som f. eks den jødiske veiviserordningen. Her må det gjøres tilpasninger for hver enkelt gruppe. Videre er

¹ NOU 2024: 3, s. 129

ordningen en ordning som først og fremst treffer Østlands-området. Det er ønskelig at ordningen også kan nå ut til flere landsdeler.

Kampen mot diskriminering og hatefulle ytringer er viktig. Like viktig er det at kampen mot hatefulle ytringer ikke en fordekt kamp mot legitim religions- eller livssynskritikk. Som samfunn er vi tjent med en åpen, men også kritisk samtale om tro og livssyn. Det er krevende, men nødvendig å stimulere til saklig og kritisk debatt fremfor debatt som stigmatiserer og diskriminerer gjennom hatefulle ytringer basert på egne forestillinger om de andre. Det videre arbeidet med bl. annet en fremtidig handlingsplan bør derfor også fremheve behovet for sunn og godt begrunnet tros- og livssynskritikk, og følgelig økt kunnskap om tro- og livssyn.

Økt kunnskap medfører ikke i seg selv holdnings- eller atferdsendring. Konkret arbeid med holdningsendringer må følge arbeidet for økt kunnskap, f.eks. gjennom prosjekter som jobber med å «oversette» kunnskapen til konkret handling. I STL har vi som mål å styrke tros- og livssynsdialogen, et arbeid som også inkluderer et særlig fokus på unge. Vi har også et løpende prosjekt om dialog mellom religiøse ledere og skeive. Flere av våre medlemssamfunn gir tydelig uttrykk for at de ønsker å arbeide videre med denne type dialog. De ser behovet for å lære, samt en mulighet for også å formidle hva som er viktig for dem selv.

Styrket opplæring i demokratisk medborgerskap og aktiv samfunnsdeltakelse slik at flere deltar og ytrer sin mening, men uten bruk av hatefullt og diskriminerende språk, vil også være et viktig tiltak. Det gjøres for eksempel av en rekke av menneskerettighetsentrene, og organisasjoner som Dialogpilotene, Stopp Hatprat og på demokrativerkstedet på Utøya.

Religion som driver for radikaliserings og tros- og livssynssamfunn som forebyggende arena

Delkapittel 21.2 Religion tar for seg religion spesifikt, som en driver for radikaliserings. Vi anerkjenner at religion har potensiale for å bli en arena hvor radikaliserings kan skje. I likhet med enkelte ideologier, kan religiøse forestillinger tilby ideer som gir grunnlag for ekstreme handlinger, herunder drap og terror. Alle våre tros- og livssynsledere er svært bevisste på denne problemstillingen og tar tydelig avstand fra slike ideer. Vi opplever at faren for radikaliserings er aller størst for de som faller utenfor menighetenes fellesskap og fysiske møteplasser, og som heller søker svar på internett, uten hverken å bli tilstrekkelig korrigerert på sine virkelighetsoppfatninger eller å se menneskene bak fiendebildene de utvikler.

STLs arbeid er i aller største grad forebyggende, gjennom rådsmøter, arrangementer som tar for seg vanskelige vers i ulike religiøse tekster, arrangementer rettet mot unge voksne og kursvirksomhet, og ikke minst dialog på tvers av tros- og livssynssamfunn, og tros- og livssynssamfunn og storsamfunnet.

Vi tror på effekten av dialog. STL har i snart 28 år drevet med dialogarbeid på religions- og livssynsfeltet både nasjonalt og lokalt, og vi opplever økte forventninger fra flere hold om å adressere flere temaer, samtidig som det blir stadig flere lokale dialoggrupper.

Ekstremismekommisjonen skriver selv at «Religionsdialog kan sies å ha vært spesielt rettet mot å

verne minoriteter og å hindre at religion blir et skille mellom «noen» og «andre». (...). Slik dialog fremmer forståelse av og respekt for både ulikheter og felles verdier i samfunnet, og den er et viktig bidrag til å forebygge radikaliseringsarbeid.² Det vi opplever er at de som deltar i dialog (1) får fordommer brutt, (2) får bedre relasjoner til, og romsligere holdninger overfor både individer og grupper utenfor eget samfunn, og (3) får økt motivasjon til å bidra til opplysningsarbeid, samarbeid og inkludering. Derfor mener vi at dialog er et viktig tiltak i det forebyggende arbeidet.

Forskning, kunnskapsheving og arenaer for samarbeid

Forskning og undersøkelser på høyere nivå som kan bidra til kunnskap om fordommer og negative holdninger som kan oppstå mellom grupper, er viktig for å vite hvilke områder som må jobbes systematisk med. HL-senterets forskningsrapport om holdninger til jøder og muslimer i Norge og IMDis «integreringsbarometer» er gode eksempler. Vi ønsker mer slik forskning.

Vi anser det som bekymringsverdig, men er ikke overrasket over at kommisjonen har «fått inntrykk av at det mangler kunnskap om religiøst liv og praksis generelt, men at det også mangler kunnskap om konkrete trosretninger spesielt i tjenesteapparatet. Aktører i offentlige tjenester savner også tilstrekkelig kunnskap om religiøse aktører og mangfoldet innad i religiøse trosretninger og ulike religiøse praksiser. Videre oppleves det at flere tjenester er usikre når det gjelder religiøse organisasjoner.»³ Videre står det at «Kommisjonen oppfatter også at det kan mangle arenaer der religiøse aktører og offentlige tjenester kan samhandle. Slike arenaer kunne ha styrket det forebyggende arbeidet. Videre er sivilsamfunnets rolle i forebygging av radikaliseringsarbeid og ekstremisme ikke tilstrekkelig avklart. Dette er en utfordring som inkluderer tros- og livssynsarbeidet.»⁴

Tiltak som f. eks tiltak 12 «Dialog mellom politiet og muslimske trossamfunn» fra den utgående handlingsplan mot diskriminering av og hat mot muslimer, er det følgelig nødvendig å fortsette å arbeide med, og flere aktører, også offentlige aktører, må inkluderes i arbeidet. STL har strukturer på plass som kan brukes for å videreføre og styrke samhandlingen.

Vi har også god erfaring med kursing av ansatte i barnevernet gjennom prosjektet «BRO - Barnevern, religion og oppdragelse», kurs som også kan overføres og tilpasses til andre aktører, som for eksempel politiet, undervisnings- og utdanningssektoren, politikere, media og andre for å bidra til å øke kunnskap om religiøse aktører og mangfoldet innad i religiøse trosretninger, slik det etterspørres. Økt kunnskap, både i forvaltningen, i skole og barnehage og i befolkningen for øvrig, vil bidra positivt til mindre diskriminering og hat mot bl. annet religiøse minoriteter.

Sivilsamfunnets og tros- og livssynssamfunns rolle

Sivilsamfunnets rolle i det forebyggende arbeidet får mye plass i kommisjonens rapport, og kommisjonen referer i stor grad til viktigheten av arbeidet som gjøres. Delkapittel 30.2.3 ser til tros- og livssynssamfunn spesifikt. Kommisjonen skriver blant annet at «Tros- og

²<https://www.regjeringen.no/contentassets/b09f8768c15d4d4f9ac8acfab0bf05e3/no/pdfs/nou202420240003000dddpdfs.pdf> (s. 250)

³ NOU 2024: 3, s. 250

⁴ NOU 2024: 3, s. 250

livssynssamfunn er samarbeidspartnere for kommuner og andre lokale aktører i det forebyggende arbeidet mot ekstremisme. Dette oppfattes som en viktig innsats blant flere tjenester. De kan tilby både ressurser og kompetanse og bidra i både det brede forebyggingsarbeidet og med mer målrettet innsats når det er behov.»⁵ Også lokale dialoggrupper blir nevnt som et fora som er nyttige samarbeidspartnere for kommune og politi. Kommisjonen skriver at «I enkelte kommuner i Norge er det etablert lokale arenaer for dialog på tvers av tro og livssyn og tjenester. Slike fora kan involvere representanter fra ulike trossamfunn, kommunen, og politiet. Dette er et eksempel på relasjonsdannende arbeid som er viktig i det forebyggende arbeidet. Slike møteplasser bidrar til å gi myndighetene og trossamfunn en anledning til å bli kjent og bygge gjensidig tillit til hverandre. Det bidrar også til enklere samarbeid ved hendelser og andre behov.»⁶. Flere av de nevnte gruppene er del av nettverket til STL.

Møtene mellom nasjonale ledere og offentlige aktører, og representantene i STL, er viktig ettersom de er sentrale lederskikkelser i egne organisasjoner. Vi tror at den lokale dialogen er like viktig, ettersom de fleste innbyggere først og fremst opplever seg som del av sitt lokalmiljø og sin lokale menighet. Likevel er det de lokale dialoggruppene som har svakest vilkår for drift i dag. Vi ser at dialogarbeidet fungerer best der hvor ordfører eller annen lokal politisk ledelse tar ansvar, og hvor dialog og interreligiøst arbeid kommer inn i kommuneplanene. Dette er likevel unntaket heller enn regelen. Alle kommuner bør oppmuntres til å tilrettelegge for dialog og for møteplasser hvor folk kan møtes på tvers av tro og livssyn.

Ekstremismekommisjonen anbefaler at «Sivilsamfunnet, inkludert organisasjoner, tros- og livssynssamfunn, partene i arbeidslivet og spillsamfunn, involveres i større grad i det forebyggende arbeidet mot radikaliserings og ekstremisme på lokalt, regionalt og nasjonalt nivå.»⁷ Våre tros- og livssynssamfunn er på et generelt grunnlag positive til å involveres og til å styrke det forebyggende arbeidet. Samtidig vil vi understreke at det må følge med ressurser dersom det forebyggende arbeidet og samarbeidet skal styrkes. Tros- og livssynssamfunn får først og fremst tilskudd for å være et tros- og livssynssamfunn, ikke for å være en forebyggende aktør. Samtidig bli samfunnene i stor grad drevet av frivillige, har ofte få eller ingen ansatte, og har følgelig ikke kapasitet til å møte etterspørsler utover det daglige arbeidet dersom ikke kapasiteten økes. Samtidig er det et ønske om at disse ressursene ikke nødvendigvis er øremerket eller krever rapportering i form av kvantitative resultater. Det er vanskelig å måle forebyggende arbeid i kroner og øre.

Chaplaincy – livssynsbetjening i fengsel og norske institusjoner

Realiseringen av det livssynsåpne samfunn er viktig, med både diskrimineringsrettslige og menneskerettslige aspekter. Å ivareta menneskerettighetene innebærer også retten til å praktisere sin tro, eller sitt livssyn, ikke minst i møte med norske institusjoner. Tro er også praksis. Det gjelder tros- og livssynsbetjening i sykehus og sykehjem, i møte med barnevernet, kriminalomsorgen og i forsvaret, og det kan handle om mat, vask, klesdrakt, samtalepartnere, transport til gudshus m.m.

⁵ NOU 2024: 3, s. 249

⁶ NOU 2024:3, s. 251

⁷ NOU 2024: 3, s. 406

STL anser det som viktig at ekstremismekommisjonen tar opp behovet for livssynsbetjening i norske fengsler. En ordning for å sikre tros- og livssynsutøvelse vil være forebyggende, og også ha positive ringvirkninger i det at det vil være et godt verktøy for å realisere et livssynsåpent samfunn. En rekke tros- og livssynssamfunn, som Den norske kirke, har eksisterende ordninger på plass for å tilby livssynsbetjening. Dette er ordninger det må bygges videre på, kompetansen må videreføres og tros- og livssynssamfunnene og STL må fortsette å ha en rolle i dette arbeidet.

STL anser kommisjonens vurdering om at begrensede økonomiske ressurser er en viktig motvirkende faktor i dag, som rimelig. Økonomisk kompensasjon og refusjon for eventuelle utgifter vil være et godt virkemiddel for å sikre at flere tros- og livssynssamfunn kan bidra med besøk og veiledning, til innsatte så vel som ansatte.

STL som nasjonalt ressursmiljø på integreringsfeltet

I en rekke år har STL vist interesse for å bli anerkjent som et nasjonalt ressursmiljø på integreringsfeltet.⁸ Ved å bli anerkjent som et ressursmiljø på integreringsfeltet vil vi blant annet kunne arbeide tettere for økt tillit og tilhørighet til det norske samfunnet blant innvandrere og deres barn gjennom systematisk informasjonsarbeid og målrettet kursing langs to løp: på den ene siden rettet mot offentlige instanser som arbeider med innvandrere, og på den andre siden rettet mot menigheter som fungerer som landingsplattform for innvandrere og en bro til storsamfunnet. Som nasjonalt ressursmiljø vil STL også kunne styrke vår rolle som ressurs for det offentlige på nasjonalt nivå. Vi trenger ny kunnskap. Det er bl.a. behov mer innsikt i tros- og livssynssamfunn som integreringsarena og utfordringer knyttet til dette, samt hva slags kontakt de har med det offentlige.

Vi vil igjen understreke at vi mener kommisjonen har gjort et godt stykke arbeid og kommer med mange gode forslag som må følges opp politisk. Vi ønsker lykke til med det videre arbeidet.

Med vennlig hilsen,

Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn v/

Trond Enger
styreleder

Niels Fredrik Skarre
fungerende generalsekretær

⁸ [Tilskudd til nasjonale ressursmiljø på integreringsfeltet | IMDi](#)